

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «УШАКОВ ТА УШАКОВА ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF USHAKOV AND USHAKOVA v. UKRAINE)

Заява № 10705/12

Стислий виклад рішення від 18 червня 2015 року

27 червня 2008 року було порушено кримінальну справу за фактом вбивства Л. Увечері того ж дня працівники міліції доправили заявника та заявницю до Фрунзенського районного відділу Харківського міського управління ГУМВС України в Харківській області та допитали.

Наступного дня було проведено судово-медичне освідчення заявника, за результатами якого у нього виявлено численні синці та садна. Згідно з твердженнями заявника після вказаного освідчення працівники міліції катували його з метою змусити зізнатися у вчиненні вбивства Л. Коли заявник зізнався, йому одразу призначили захисника М. і у його присутності повторно допитали. Під час допиту заявник підтвердив свої визнавальні покази. Заявниця стверджувала, що її також змусили надати покази про те, що її чоловік зізнався у вчиненні вбивства пана Л.

Розглядаючи подання слідчого про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, прокурор Фрунзенського району м. Харкова вирішив особисто допитати заявника і під час розмови помітив у нього численні тілесні ушкодження та дійшов висновку, що визнавальні покази заявника було отримано із застосуванням до нього насильства. Прокурор відмовив у погодженні подання слідчого, скасував постанову про притягнення заявника як обвинуваченого та звільнив його з-під варти.

Коли 1 липня 2008 року заявники надавали письмові пояснення у кабінеті заступника прокурора Фрунзенського району м. Харкова, туди увірвалися чотири працівники міліції та, незважаючи на заперечення заступника прокурора, силоміць вивели заявників і доправили їх назад до відділу міліції. Переховуючи заявників від прокуратури, працівники міліції тримали їх в темних кімнатах відділення міліції, а заявника – також пізніше в автомобілі, припаркованому у сусідньому дворі.

2 липня 2008 року прокуратура Фрунзенського району м. Харкова порушила кримінальну справу щодо працівників міліції К., Пап. та Пар. на підставі частини 2 статті 365 Кримінального кодексу України у зв'язку з вищевказаними подіями. Неодноразово під час провадження проводились експертизи тілесних ушкоджень заявників, відтворення обстановки і обставин події та пред'явлення працівників міліції до впізнання.

Починаючи з 30 грудня 2008 року, прокуратура Харківської області, а також прокуратура Фрунзенського району м. Харкова, яка за вказівкою суду проводила перевірку скарг заявників на жорстоке поводження, відмовляли в порушенні кримінальної справи за скаргами заявників на жорстоке поводження у зв'язку з відсутністю у діях працівників міліції складу злочину. Національні суди неодноразово скасовували постанови про відмову в порушенні кримінальної справи та направляли справу на нове розслідування.

26 січня 2011 року апеляційний суд Харківської області визнав заявника винним у вчиненні вбивства з корисливих мотивів та призначив йому покарання у вигляді позбавлення волі строком на чотирнадцять років із конфіскацією усього належного йому майна.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасував вищезазначений вирок, в основному на тій підставі, що стаття 3 Конвенції та практика Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) вимагають проведення належного розслідування скарг заявника на жорстоке поводження, що не було проведено, та повернув справу до суду першої інстанції на новий розгляд.

4 липня 2012 року апеляційний суд Харківської області повторно визнав заявника винним у вчиненні вбивства з корисливих мотивів. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ залишив цей вирок та його обґрунтування без змін.

До Європейського суду заявник та заявниця скаржилися за статтею 3 Конвенції на жорстоке поводження працівників міліції та відсутність ефективного розслідування їх відповідних скарг. Заявник також скаржився за пунктом 1 та підпунктом «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, що його визнавальні покази, отримані під примусом та за відсутності захисника, було використано для його засудження.

Розглянувши скарги заявників щодо жорстокого з ними поводження, Європейський суд звернув увагу на те, що медичні докази, які підтверджували завдання заявнику тілесних ушкоджень, так і не було спростовано. Крім того, органи влади не висунули жодного альтернативного пояснення щодо походження тілесних ушкоджень у заявника, окрім загальної інформації, що деякі з них знаходилися на частині тіла, на якій він сам міг їх собі завдати. Стосовно заявниці Європейський суд зазначив, що відсутність у неї тілесних ушкоджень після першого освідчення не означає неправдоподібності її скарг на жорстоке поводження. Більш того, Європейський суд окремо згадав про те, що заявників насильно забрали з кабінету прокурора, незважаючи на незгоду останнього. Насамкінець, поза увагою Європейського суду не залишилося те, що один з працівників міліції, на дії яких заявники скаржились, - К., вже фігурував у справі «Савін проти України» (*Savin v. Ukraine*), у якій Європейський суд встановив порушення статті 3 Конвенції (так, у справі *Savin* К. надзвичайно жорстоко повівся із заявником у 1999 році, але його було звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності). Європейський суд кваліфікував це жорстоке поводження як катування, оскільки воно призвело до довічної

інвалідності заявника. Європейський суд також зазначив, що К., тим не менш, побудував успішну кар'єру в органах міліції з березня 2010 року). З огляду на вищезазначене, Європейський суд дійшов висновку, що заявник та заявниця зазнали жорстокого поводження працівників міліції, а тому було порушення статті 3 Конвенції.

У відповідь на скарги заявника та заявниці на відсутність ефективного розслідування за їх скаргами на жорстоке з ними поводження Європейський суд зауважив, що розслідування на національному рівні тривало понад чотири роки (з липня 2008 року до жовтня 2012 року) і закінчилося відмовою органів прокуратури у порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції. Крім того, розслідування характеризувалося неодноразовим скасуванням постанов про відмову в порушенні кримінальної справи та поверненням справи на повторне розслідування. Вкотре посилаючись на рішення у справі «Каверзін проти України», Європейський суд дійшов висновку, що небажання органів влади забезпечити проведення оперативного та ретельного розслідування за скаргами на жорстоке поводження підозрюваних у вчиненні злочинів становить проблему системного характеру у розумінні статті 46 Конвенції. Отже, було порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції.

Розглянувши скарги заявника на порушення його прав, гарантованих статтею 6 Конвенції, Європейський суд перш за все вказав, що визнавальні покази заявника було отримано внаслідок жорстокого з ним поводження та за відсутності адвоката. Органи влади не пояснили пізнішу відмову заявника від цих визнавальних показів. Більше того, первинні визнавальні покази заявника лягли в основу його засудження і суди навіть не намагалися встановити, чи було їх надано добровільно. Загалом Європейський суд дійшов висновку, що права заявника не свідчити проти себе та на правову допомогу було обмежено на стадії досудового слідства та що ці обмеження не було виправлено під час судового розгляду справи. Отже, було порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

- «1. Оголошує заяву прийнятною;
2. Постановляє, що було порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції щодо обох заявників;
3. Постановляє, що було порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції щодо обох заявників;
4. Постановляє, що було порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо заявника;
5. Постановляє, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити нижченаведені суми, які мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
 - (i) заявникові:
 - (α) 9 000 (дев'ять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися;
 - (β) 5 000 (п'ять тисяч) євро компенсації судових та інших витрат та додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися; та
 - (ii) заявниці: 4 500 (чотири тисячі п'ятсот) євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися;
 - (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
6. Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.»